

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

**BIJDRAGE VAN HET BELEIDSDOMEIN
ONDERWIJS EN VORMING
AAN HET REGEERAKKOORD
2024-2029**

BELEIDSDOMEIN
ONDERWIJS & VORMING

onderwijs.vlaanderen.be

INLEIDING

De uitdagingen waarvoor ons onderwijs staat, zijn ondertussen genoegzaam bekend en worden uitgebreid geschetst in [onze omgevingsanalyse](#). Ook de context waarin het onderwijsbeleid gevoerd wordt, is uitdagender dan ooit. Onderwijs staat in het middelpunt van het maatschappelijke en politieke debat. Met om en bij de twee miljoen lerenden, bijna tweehonderdduizend mensen die in het onderwijs aan de slag zijn en de hele samenleving die meekijkt, telt onderwijs een enorm aantal belanghebbenden. De aandacht vanuit politiek en de brede samenleving is dus logisch en ook positief, maar het debat raakt steeds meer gepolariseerd.

Om de grote uitdagingen in ons onderwijs aan te pakken, is er nood aan een nieuw evenwicht tussen de vrijheid van onderwijs en sturing door de overheid. Onderwijsbeleid moet erop gericht zijn een goede context te creëren waarin onderwijsinstellingen kwaliteitsvol onderwijs voor al hun lerenden kunnen realiseren. We doen een appel aan alle betrokkenen om daar in de toekomst beter in te slagen. In het eerste deel van deze bijdrage schuiven we daarom een nieuw model naar voren om samen op een meer effectieve en constructieve wijze onderwijsbeleid te ontwikkelen.

In de rest van de bijdrage vertrekken we van dit nieuwe model om beleidsvoorstellen voor de volgende legislatuur te formuleren. We selecteerden daarvoor vier thema's waar de volgende Vlaamse Regering volgens de onderwijsadministratie prioritair op zou moeten inzetten: onderwijskwaliteit, het recht op kwaliteitsvol onderwijs voor alle lerenden, voldoende en goed opgeleid onderwijspersoneel en het creëren van een kader dat goed onderwijs mogelijk maakt. Zowel het model als de beleidsvoorstellen kregen vorm in denkgroepen die samengesteld waren uit medewerkers van de verschillende entiteiten van de onderwijsadministratie. Zij dachten na over oplossingen voor de uitdagingen waar ons onderwijs voor staat, vanuit hun (diverse) expertises, wetenschappelijke literatuur, data en de omgevingsanalyse.

We zijn ons bewust van de krappe budgettaire context waarin een volgende regering zal moeten werken en hebben daarom maximaal gestreefd naar budgetneutrale voorstellen. De (administratieve) vereenvoudiging die mee de kern uitmaakt van het nieuwe model dat we voorstellen, is ook een efficiëntie-oefening. We zien evenwel drie domeinen waar de (toekomstige) uitdagingen zo groot zijn dat extra investeringen aangewezen zijn, namelijk het kleuteronderwijs, het hoger onderwijs en onderwijsinfrastructuur.

Met deze bijdrage willen we voorstellen en oplossingen aanreiken om een volgende regering te inspireren. We kijken ernaar uit om dit model en de voorstellen samen verder vorm te geven, ook met het onderwijsveld. Maar uiteindelijk maken de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement de keuzes. Hoe dan ook zal een volgende minister van Onderwijs en Vorming, en bij uitbreiding de hele Vlaamse Regering, kunnen steunen op het volledige beleidsdomein Onderwijs en Vorming. ●

Namens het managementcomité van het beleidsdomein Onderwijs en Vorming

INHOUD

Meer autonomie voor onderwijsinstellingen, maar ook meer verantwoording over de bereikte resultaten: naar een nieuwe relatie tussen overheid en onderwijsveld	5
Vereenvoudiging	6
1. We pleiten voor een eenvoudig, duidelijk en voldoende ruim regelgevend kader waarbinnen onderwijsinstellingen de autonomie hebben om de verwachte maatschappelijke doelstellingen te realiseren.	7
Verantwoording	7
1. We vragen transparantie van onderwijsinstellingen	8
2. We willen onderwijsinstellingen ondersteunen bij het opnemen van deze verantwoordelijkheid, onder andere met transparante communicatie	8
3. De overheid blijft voorzien in controle en handhaving van de regelgeving.	9
Geïnfomeerd werken	9
1. We consulteren en betrekken belanghebbenden meer bij het beleid	9
2. We streven verder naar een meer evidence-informed onderwijsbeleid en onderwijspraktijk	9
3. We bouwen aan capaciteit voor evidence-informed onderwijs	10
Randvoorwaarden voor dit nieuwe model	10
1. We hebben tijd nodig om deze langetermijnvisie stapsgewijs uit te rollen	10
2. We vragen voldoende capaciteit voor de administratie	11
3. We bewerkstelligen een cultuuromslag bij onszelf en verwachten van onze partners hetzelfde	11

1

Opnieuw naar onderwijs op wereldniveau met een focus op basisvaardigheden ... 12 en door in te zetten op een kennisrijk curriculum

1.1 Kennisrijke eindtermen basisonderwijs met een focus op basisvaardigheden	14
1.2 De vernieuwde eindtermen secundair onderwijs monitoren en evalueren	14
1.3 Een samenhangend curriculum met afstemming tussen onderwijsniveaus	15
1.4 Verschillende curriculuminstrumenten rationaliseren	15
1.5 Sterke kwaliteitszorg, met een krachtige onderwijsinspectie en ondersteuning bij effectieve didactiek	16
1.6 Volledige uitrol van de Vlaamse toetsen en investeren in sterk gebruik van dit instrument voor kwaliteitsontwikkeling	16
1.7 Kwaliteit van leermiddelen screenen	17

2

Kwaliteitsvol onderwijs voor alle lerenden garanderen 18

2.1 Inzetten op flexibelere leerwegen	20
2.2 Versterken van brede basiszorg en verhoogde zorg in de onderwijsinstellingen	21
2.3 De bestaande instructietijd optimaal gebruiken en extra instructietijd mogelijk maken	21
2.4 Een sterkere verantwoording over leerrecht en een gegarandeerde leerloopbaan	22
2.5 Onderwijs binnen een netwerk met gezamenlijke verantwoordelijkheden	22

3

Inzetten op de professionaliteit van onderwijspersoneel 24

3.1 Oplossingen op de korte termijn voor het acute lerarentekort	26
3.2 Elke leraar een onderwijsprofessional met duidelijke taken en verwachtingen	26
3.3 Appel aan de beroepstrots van leraren	27
3.4 Een professioneel continuüm over de hele loopbaan voor elke leraar en lerarenopleider	27
3.5 Sterk werkgeverschap door gedeeld leiderschap	28
3.6 Schoolbesturen een sterkere rol laten opnemen om tot kwaliteitsvol onderwijs te komen	29

4

Het kader dat goed onderwijs mogelijk maakt 30

4.1 Naar een globale omkaderingsenveloppe en werkingsbudget	32
4.2 Het studieaanbod en het scholenlandschap	32
4.3 Een actuele visie op performant hoger onderwijs	33
4.4 De versnippering van werking- en projectsubsidies tegengaan	34
4.5 De digitale transformatie van ons onderwijs verduurzamen	35
4.6 Uitbreiding, verjonging en vergroening van de onderwijsinfrastructuur	35
Bijlage: Meerjarenbegroting	37

**Meer autonomie voor
onderwijsinstellingen, maar ook meer
verantwoording over de bereikte
resultaten: naar een nieuwe relatie
tussen overheid en onderwijsveld**

Het nieuwe model dat we voorstellen, streeft naar een hernieuwd evenwicht tussen vrijheid, verantwoordelijkheid en transparantie. Dit model moet onderwijsinstellingen versterken zodat zij beter kunnen bijdragen aan het gemeenschappelijke doel: kwaliteitsvol onderwijs realiseren voor elke lerende. Een nieuw evenwicht kan enkel gevonden worden als iedereen die mee onderwijs maakt bereid is om samen te werken aan dat doel. In wat volgt schetsen we alvast onze visie op deze nieuwe vorm van samenwerking, al willen we dit model finaal vormgeven in dialoog met elke actor die mee bouwt aan onderwijsbeleid. We blijven immers vertrekken van het principe van subsidiariteit: onderwijsbeleid zo dicht mogelijk bij de betrokken mensen organiseren. De overheid ondersteunt, faciliteert en kiest voor een duidelijke focus op haar kerntaken: de onderwijskwaliteit voor elke lerende garanderen, zorgen voor een kader waarin de grondrechten van lerenden en personeel beschermd worden en de efficiënte en doelmatige besteding van overheidsmiddelen bewaken.

We schragen deze hernieuwde balans met drie leidende principes: vereenvoudiging, verantwoording en geïnformeerd werken. Vereenvoudiging staat voor een overgang van steeds wijzigende detailregelgeving naar een ruimer en meer stabiel kader dat meer vrijheid geeft aan onderwijsverstrekkers om vereiste doelstellingen te bereiken. Dit gaat uitdrukkelijk gepaard met meer of betere verantwoording over het realiseren van de maatschappelijke verwachtingen. Geïnformeerd werken ten slotte betekent beslissingen, op alle niveaus, beter onderbouwen met verschillende kennisbronnen.

VEREENVOUDIGING

Onderwijsbeleid wordt gekenmerkt door een decentralisatie van verantwoordelijkheden en heel veel verschillende bestuursniveaus, van het internationale beleidskader tot op de klasvloer. Bovendien hebben onderwijsinstellingen en schoolbesturen een grote autonomie als gevolg van de grondwettelijk bepaalde vrijheid van onderwijs. Dat wordt niet in vraag gesteld, maar het maakt van onderwijs wel een complex systeem.

Klassiek reageert de overheid op die complexiteit door vanuit een doorgedreven sturende rol gedetailleerde regelgeving uit te werken die alles probeert te omvatten. Bijna elke uitdaging in onderwijs wordt beantwoord met nieuwe regels, die vaak als een soort van Vlaamse 'koterij' aan bestaande regelgeving worden toegevoegd. Voorbeeld daarvan zijn nieuwe punten of lestijden die via gekleurde 'enveloppes' toegevoegd worden aan de omkadering van scholen, dikwijls met eigen regels en berekeningswijzen.

Andere belanghebbenden gaan in de loop van het beleidsvoorbereidend proces vaak mee in die logica. Zij brengen bovenop de door de overheid voorgestelde regels nog andere en soms zelfs tegengestelde perspectieven en interpretaties in. Die zijn eveneens vaak bedoeld om de vele uitdagingen onder controle te houden, maar voegen net nog meer complexiteit toe. Los van die toegenomen complexiteit, verhoogt het de spanningen tussen al die partners die samen aan onderwijs zouden moeten bouwen.

Het is net een eigenschap van complexe systemen dat je niet alles kan omvatten via centrale regelgeving. Een kluwen van regelgeving zorgt voor een kloof tussen wat de regels zeggen en hoe ze in de praktijk worden toegepast. Regelgeving wordt vaak ook onvoldoende begrepen door diegene op wie ze van toepassing is. Ze wordt in sommige gevallen ook gewoon niet nageleefd of op een zodanige manier dat er onbedoelde en ongelijke (bijvoorbeeld 'en-

gineering') effecten en neveneffecten ontstaan. De complexiteit van regelgeving zorgt er ten slotte voor dat ze moeilijk te handhaven is, waardoor je de zin van die regelgeving in vraag kan stellen.

1. We pleiten voor een eenvoudig, duidelijk en voldoende ruim regelgevend kader waarbinnen onderwijsinstellingen de autonomie hebben om de verwachte maatschappelijke doelstellingen te realiseren.

Kiezen voor vereenvoudiging betekent afstappen van het idee dat regelgeving alle mogelijke situaties, problemen en uitzonderingen moet vatten. Als er in één instelling iets fout loopt, dan hoeven we in antwoord op dat lokale probleem geen nieuwe regelgeving te maken die ook alle andere instellingen vat. Regelgeving dient om op een onderbouwde en afgestemde manier een breed kader te bepalen dat onderwijsinstellingen moet ondersteunen om kwaliteitsvol onderwijs te realiseren en om het leerrecht van elke lerende en de betrokken grondrechten en arbeidsvoorwaarden van onderwijsprofessionals te garanderen.

Een ruim kader legt de meest essentiële elementen vast en vertrekt daarbij van de grootste gemene deler. De klemtoon ligt daarbij op de gewenste uitkomsten en doelstellingen. Dat kader is helder, toegankelijk, begrijpelijk en maximaal vrij van interpretatie. Nieuwe regelgeving wordt systematisch afgetoetst aan fundamentele grondrechten en eventuele nieuwe beperkingen daarop worden grondig gemotiveerd alvorens ze in te voeren.

Het kader is duurzaam en stabiel, zodat actoren ruim de tijd krijgen om nieuw beleid te implementeren en de doelstellingen ervan te realiseren. Hierdoor zorgen we voor meer rust en rechtszekerheid voor scholen en onderwijsprofessionals.

We stappen met andere woorden af van detailregelgeving en laten kwaliteit primeren op kwantiteit: minder regelen, maar beter regelen. En we vertrekken daarbij steeds van vertrouwen in het onderwijsveld, het legaliteitsbeginsel en het principe van subsidiariteit.

VERANTWOORDING

Ondanks de vaak te gedetailleerde regelgeving beschikken onderwijsinstellingen in Vlaanderen over een zeer grote autonomie om vorm te geven aan hun eigen onderwijskundig en pedagogisch project. Tegenover die autonomie staat een beperkte verantwoording. Op een moment dat tal van onderzoeken aantonen dat de leerlingenprestaties stelselmatig achteruitgaan in de geteste domeinen en er vragen gesteld worden vanuit de samenleving over de kwaliteit van onderwijs, komt dit onevenwicht tussen grote autonomie en beperkte verantwoording onder druk te staan.

Lerenden en hun ouders, onderwijsprofessionals en de bredere gemeenschap (inclusief de lokale besturen, het lokale middenveld en de werkgevers) hebben recht om te weten of de maatschappelijke doelstellingen van kwaliteitsvol onderwijs effectief worden gerealiseerd. Daarnaast moet de overheid een kader hebben om te kunnen handhaven dat de grondrechten van lerenden gerespecteerd worden, dat kwaliteitsvol onderwijs wordt aangeboden aan alle lerenden en dat de toegekende middelen correct, effectief en efficiënt besteed worden.

1. We vragen transparantie van onderwijsinstellingen

Transparantie heeft meerdere facetten en is nodig op verschillende niveaus. In de eerste plaats houdt het in dat instellingen de autonome keuzes die ze maken kunnen onderbouwen. Het gaat om zinvol motiveren waarom bepaalde keuzes gemaakt worden en wat de doelstellingen en verwachte effecten ervan zijn. Transparantie betekent daarnaast ook dat instellingen en besturen rapporteren over behaalde resultaten via goed gekozen, afgestemde en gecontextualiseerde output- en prestatie-indicatoren. Ze rapporteren over onderwijsuitkomsten en geven aan hoe men tegenvallende resultaten zal bijsturen. We leggen daarbij - in samenspraak - de focus op wat er echt toe doet en waken over een vlotte doorstroom van informatie, zodat we niet vervallen in detailrapportering of nieuwe vormen van planlast. Het doel is om zich te ontwikkelen op basis van wat blijkt dat beter kan. Bij doorlichtingen door de onderwijsinspectie is het garanderen van het leerrecht van elk kind en elke jongere een belangrijk aandachtspunt.

Die informatie moet geduid, gecontextualiseerd en vrij beschikbaar zijn voor het brede publiek. Dat biedt de kans aan scholen, centra en instellingen om zich te presenteren aan de gemeenschap. Lerenden en hun ouders kunnen op die manier bewuster kiezen voor een bepaalde onderwijsinstelling. Simplistische rangschikkingen op basis van enkel doelresultaten moeten evenwel absoluut vermeden worden.

2. We willen onderwijsinstellingen ondersteunen bij het opnemen van deze verantwoordelijkheid, onder andere met transparante communicatie

Onderwijsinstellingen en de brede samenleving mogen omgekeerd ook transparante communicatie van de administratie verwachten. Communicatie over nieuw beleid moet duidelijk maken in welke fase het beleid zich bevindt, wanneer eventuele nieuwe regels van kracht worden en wat in dit kader van onderwijsinstellingen verwacht wordt. Ook over beleidsuitvoering, bijvoorbeeld van regelgeving of andere beleidsinstrumenten, dienen we helder(der) te communiceren. We zetten verder in op digitale dienstverlening (door middel van bijvoorbeeld simulatietools, feedbackrapporten, self-services, e-learning en op AI gebaseerde informatietools) en op toepassingen zoals Discimus, Dataloep en DataWijzer. We ontwikkelen publieke dashboards en andere instrumenten om de bovenvermelde informatie over onderwijsinstellingen met de samenleving te kunnen delen.

Een verschuiving naar een regelgevend kader dat meer ruimte laat, vraagt om een sterk beleidsvoerend vermogen bij instellingen en besturen zodat zij die verantwoordelijkheid kunnen nemen. We ondersteunen ze om met die grotere autonomie om te gaan. We zetten in op proactieve dienstverlening, professionaliseringsactiviteiten en duidelijke aanspreekpunten waar onderwijsinstellingen met hun vragen en bekommernissen op administratief vlak bij terecht kunnen. We verwachten van alle middenveldorganisaties en overheden dat ze de ondersteunende rol op pedagogisch vlak mee (blijven) opnemen. Instellingen die problemen ondervinden, moeten kunnen rekenen op de bestaande dienstverlening (zoals de pedagogische begeleidingsdiensten, de leersteuncentra en Leerpunt), maar er is ook nood aan een cultuur waarin ze leren van elkaar.

3. De overheid blijft voorzien in controle en handhaving van de regelgeving.

Zoals aangegeven kiest de overheid een duidelijke focus. De overheid zorgt voor het kader om erover te waken dat de fundamentele grondrechten van lerenden en personeel gerespecteerd worden, de kwaliteitsdoelstellingen gehaald worden en de publieke middelen correct en efficiënt besteed worden. Bij ernstige of herhaaldelijke problemen wordt opgetreden. Sancties staan daarbij in verhouding tot de inbreuk en worden vastgelegd in het regelgevend kader. Erkenningen of werkingsmiddelen intrekken, zijn een laatste stap. In eerste instantie worden scholen bij wie ondersteuning onvoldoende resultaat oplevert, in samenspraak met hun pedagogische begeleidingsdienst, onder versterkt toezicht geplaatst, met een frequentere opvolging door de onderwijsinspectie.

GEÏNFORMEERD WERKEN

Het individueel en maatschappelijk belang van onderwijs is groot. De prijs voor in-effectieve beslissingen, zowel op beleidsniveau als in de klas, is dan ook hoog. Daarom worden beslissingen in onderwijs, op elk bestuursniveau, het best onderbouwd en doordacht op basis van verschillende bronnen van kennis. Ook dat is een vorm van verantwoording van gemaakte beslissingen. Een sterke onderbouwing met verschillende bronnen van kennis verleent legitimiteit aan het beleid en vergroot op die manier het vertrouwen erin.

1. We consulteren en betrekken belanghebbenden meer bij het beleid

Kennis, expertise, verwachtingen, wensen en bezorgdheden van belanghebbenden zijn een onontbeerlijke bron van kennis voor beleidsmakers op alle niveaus. Het is belangrijk om alle belanghebbenden, in het bijzonder wie werkt in de praktijk, te horen en te betrekken bij het beleid. Dat is niet één stap in het beleidsproces, maar gebeurt gedurende het hele proces.

Zonder afbreuk te doen aan het belang van het georganiseerde middenveld, is het belangrijk om wat leeft in het onderwijsveld op een meer systematische manier mee te nemen in de beleidsvoorbereiding. We willen daarom een bredere ‘cultuur van peilen’ introduceren om meer recht te doen aan de grote variëteit aan perspectieven in het Vlaamse onderwijs. We beschouwen dit complementair aan de bestaande vormen van stakeholdersconsultatie en het sociaal overleg.

2. We streven verder naar een meer evidence-informed onderwijsbeleid en onderwijspraktijk

Goede data en indicatoren zijn belangrijk om de vinger aan de pols te houden, bijvoorbeeld door problemen en goede praktijken te detecteren. Onderzoek kan dat vervolgens diepgaander analyseren en verklaringen en voorstellen voor oplossingen formuleren, hoewel binnen iets complex als onderwijs weinig absolute zekerheden bestaan. Die inschatting meeneemen in het besluitvormingsproces kan het risico op een inefficiënte besteding van tijd en middelen of op ongewenste effecten beperken, bijvoorbeeld door geen maatregelen of oplossingen te kiezen waarvoor weinig evidentie is of zelfs tegenindicaties zijn dat die werken. Daarom beschouwen we data en wetenschappelijke evidentie als een belangrijke bron van kennis in het beleidsproces. Dat neemt niet weg dat ook andere factoren een rol spelen bij het nemen van beslissingen. Om dat te erkennen pleiten we voor een evidence-informed aanpak eerder dan een evidence-based aanpak.

We vragen om te investeren in een kader voor praktijk- en beleidsgericht onderwijs-onderzoek dat stabiel is en dat zowel korte- als langetermijnonderzoek toelaat. Onderzoek dient in alle onafhankelijkheid gevoerd te kunnen worden. Er hoort ook ruimte te zijn voor onderzoek dat losstaat van de actuele politieke agenda. Meer longitudinaal en effectiviteitsonderzoek (onderzoek naar de effectiviteit van een interventie of aanpak), peer learning en delen van goede praktijken (al dan niet in een internationale context) zijn nodig om het beleid en de praktijk te inspireren.

De voordelen en het belang van data en onderzoek gelden niet alleen voor het beleid, maar ook voor de praktijk. We appelleren hierbij aan de professionaliteit van wie werkt in de praktijk. Leraren en schoolleiders maken keuzes die vereisen dat ze verschillende soorten kennis combineren. We blijven om die reden een evidence-informed aanpak in de onderwijspraktijk verder stimuleren. Schoolbesturen en schooldirecties brengen deze aanpak daarom het best meer binnen in hun organisatie en zetten er zelf actief op in.

3. We bouwen aan capaciteit voor evidence-informed onderwijs

Beleidsmakers en onderwijsprofessionals moeten de kans krijgen om de noodzakelijke vaardigheden (bijvoorbeeld wetenschappelijke en datageletterdheid) te ontwikkelen om met wetenschappelijk onderzoek en data om te gaan, om methodieken met betrekking tot bijvoorbeeld peer learning te leren gebruiken en om zich inhoudelijk onderbouwd te kunnen bijscholen. Daarnaast is het belangrijk om in twee richtingen de brug te leggen tussen onderzoek en praktijk, onder meer met behulp van 'kennismakelaars' (bijvoorbeeld Leerpunt). Omgekeerd is het ook essentieel dat onderzoekers vertrouwd zijn met het onderwijsbeleid en de wijze waarop dat tot stand komt.

RANDVOORWAARDEN VOOR DIT NIEUWE MODEL

Naast de principes en ambities zien we enkele randvoorwaarden die de implementatie van een nieuw model voor onderwijsbeleid mogelijk maken.

1. We hebben tijd nodig om deze langetermijnvisie stapsgewijs uit te rollen

Het model dat we in deze tekst beschrijven, kunnen we niet snel realiseren door aan enkele structuren te sleutelen. Het vraagt niets minder dan een cultuuromslag. Er is een sterk beleidsvoerend vermogen noodzakelijk in het onderwijsveld om de autonomie goed te benutten en te kunnen voldoen aan de hernieuwde vraag naar verantwoording. Een blijvende professionalisering is nodig op het vlak van bijvoorbeeld datageletterdheid, organisatie-management, belanghebbendenmanagement en personeelsbeleid. Dit zowel op niveau van instellingen, (school)besturen als intermediaire organisaties.

Hetgeen we voorstellen vraagt bijgevolg tijd en kan dus enkel stap voor stap uitgerold worden. We willen dit dan ook verder concretiseren in een langetermijnplanning, in samenspraak met het onderwijsveld. De implementatie zal meerdere legislaturen duren.

2. We vragen voldoende capaciteit voor de administratie

Dit nieuwe bestuursmodel, maar ook het continueren van het reguliere beleid en dienstverlening, vereist in de eerste plaats capaciteit. De onderwijsadministratie heeft, naast de nodige expertise, ook voldoende middelen (onder meer voor data- en IT-systemen) en mankracht nodig. Voor ondersteuning en samenwerking, maar ook voor controle en handhaving. We zien bijvoorbeeld een bijkomende behoefte om financiële controle en audits te kunnen uitvoeren. De onderwijsinspectie moet over voldoende personeel beschikken om met voldoende frequentie te kunnen doorlichten en dient onafhankelijk van de politieke overheid te kunnen werken.

3. We bewerkstellingen een cultuuromslag bij onszelf en verwachten van onze partners hetzelfde

We beseffen dat we een cultuuromslag vragen van alle actoren, maar hopen dat de noodzaak van deze omslag voldoende duidelijk is. We verwachten dat het middenveld deze principes onderschrijft en er actief toe bijdraagt, bijvoorbeeld door niet zelf bijkomend eigen regels op te leggen aan instellingen, door geen detailverantwoording te vragen of door hen voldoende te ondersteunen bij het binnenbrengen van evidentie in de praktijk.

We benadrukken dat deze drie principes samenhangen en elkaar in evenwicht houden. Ze moeten dus ook samen gelezen en uitgevoerd worden. We zijn ervan overtuigd dat dit nieuwe model recht zal doen aan de velen in onderwijs die zich elke dag in elke school, in elk centrum of in elke instelling engageren voor kwaliteitsvol onderwijs in al zijn vormen. Als overheid willen we ons engageren om de ambities in deze tekst waar te maken en zullen we er ons op instellen. De verdere voorstellen in deze bijdrage aan het regeerakkoord vertrekken dan ook van deze uitgangspunten. ●

1. Opnieuw naar onderwijs op wereldniveau met een focus op basisvaardigheden en door in te zetten op een kennisrijk curriculum

De systematische achteruitgang van de leerprestaties van onze leerlingen, zoals vastgesteld in het Vlaamse peilings- en internationaal vergelijkend onderzoek, moet ons grote zorgen baren. Ook uit het hoger onderwijs komen er steeds meer signalen dat te veel instromende studenten over onvoldoende competenties beschikken om de hogere studies met succes af te ronden. En ook vanuit de arbeidsmarkt ontvangen we de boodschap dat te veel schoolverlaters niet meer voldoende geletterd zijn of over onvoldoende wiskundige en digitale vaardigheden beschikken.

Tegelijkertijd zijn er tal van trends in de samenleving, zoals een doorgedreven digitalisering en steeds snellere technologische evoluties, een toenemende diversiteit, een continu veranderende arbeidsmarkt, de zorg om het klimaat en het leefmilieu en de noodzakelijke groene transitie, die ervoor zorgen dat we ook na het aflopen van de initiële schoolloopbaan blijvend moeten werken aan het versterken, vernieuwen en uitbreiden van onze competenties. Alle inspanningen die we op dit terrein al leverden ten spijt, kent Vlaanderen evenwel nog lang geen cultuur van levenslang leren. En net wie minder lang studeerde of geen kwalificatie behaalde, vindt minder snel de weg naar levenslang leren.

De zorg voor de kwaliteit van ons onderwijs en het stimuleren van een leercultuur in Vlaanderen, moeten ook voor de volgende Vlaamse Regering belangrijke prioriteiten zijn. De kwaliteit van het onderwijs, de keuzes die we maken over het onderwijscurriculum en het komen tot effectief leren zijn evenwel de domeinen waar de spanning tussen de vrijheid van onderwijs en de sturing door de overheid het grootst is. Het moeizame traject richting de vernieuwde eindtermen van het secundair onderwijs was op dat vlak symptomatisch.

Het kwaliteitsvraagstuk in onderwijs is bij uitstek het domein waar een nieuw gevonden evenwicht tussen een grotere autonomie en een sterkere verantwoording over de uitkomsten ons vooruit zal helpen. De principes van meer transparantie en een meer heldere communicatie, meer wetenschappelijke onderbouwing van het beleid en de praktijk en het meer systematisch in kaart brengen van de uitkomsten vormen dan ook de rode draad door de beleidsvoorstellen die we als onderwijsadministratie op dit vlak doen.

Wat daarbij voorop staat, is dat elk kind, elke jongere en elke volwassene over voldoende basisvaardigheden moet beschikken op het vlak van onder meer lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden om volwaardig aan de samenleving te participeren, en dat geen enkele onderwijsprofessional tevreden kan zijn met minder. Dit vraagt om een versterkte focus op deze basisvaardigheden, zeker in het basisonderwijs of via remediëringstrajecten in de basiseducatie, als een noodzakelijke voorwaarde om tot verder leren en ontwikkelen te komen.

De opdracht van het onderwijs en de ontwikkeling van jonge mensen gaat natuurlijk veel breder. Het onderwijs kan en mag niet vernauwd of beperkt worden tot het aanleren van die essentiële basisvaardigheden, maar heeft ook tot doel om alle lerenden te vormen tot kritische en mondige burgers met een brede bagage. Dit vraagt om een uitgebalanceerd curriculum dat voldoende kennisrijk is. Ongeacht of een lerende wil verdergaan in pakweg elektriciteit, bouwtechnieken, klassieke talen of zorg, of zich verder wil verdiepen in bijvoorbeeld wetenschappen, vreemde talen, historisch bewustzijn, techniek of burgerschap, vormt een stevig fundament aan kennis de basis om tot meer complexe vaardigheden zoals kritisch bewustzijn, creatief denken en handelen, probleemoplossend handelen en samenwerken te komen. Omgekeerd mag het curriculum ook niet overladen worden en moeten we een halt toeroepen aan de maatschappelijke tendens om voor elk incident of nieuw fenomeen een antwoord te zoeken in het onderwijs via nieuwe eindtermen of zelfs een nieuw vak.

Via een systematische deelname aan belangrijke internationaal vergelijkende onderzoeken en de in 2024 ingevoerde Vlaamse toetsen, krijgen we een beter beeld van de mate waarin onze leerlingen de vereiste competenties behaald hebben. De Vlaamse toetsen bieden ons niet alleen een beeld op niveau van het onderwijssysteem, maar geven ook inzicht aan elke school over de prestaties van hun leerlingen. Daarnaast worden lerarenteams via Leerpunt ook maximaal ondersteund in het meer effectief maken van het onderwijsproces met wetenschappelijk onderbouwde inzichten over leren, klasmanagement of zorg.

De onderwijsadministratie wil op bovenstaande fundamenten verder bouwen. Dit in dialoog met onderwijsverstrekkers en in maximaal respect voor de onderwijsvrijheid. Maar ook door de onderwijskwaliteit te bewaken en door de onderwijsinstellingen die op dat vlak onvoldoende resultaten halen daar strenger op aan te spreken. Dit in het belang van alle lerenden en in het belang van de welvaart en het welbevinden in Vlaanderen.

1.1 Kennisrijke eindtermen basisonderwijs met een focus op basisvaardigheden

Bij de ontwikkeling van de **nieuwe eindtermen in het lager onderwijs** leggen we, vanuit bovenstaand oogpunt, de focus op basisvaardigheden en een kennisrijk curriculum. Voor het **kleuteronderwijs** maken we werk van ambitieuze onderwijsdoelen die sterker gericht zijn op cognitieve ontwikkeling, zonder daarbij de brede ontwikkeling uit het oog te verliezen.

1.2 De vernieuwde eindtermen secundair onderwijs monitoren en evalueren

De voorbije legislatuur werden de eindtermen van het secundair onderwijs hervormd. Het onderwijsveld heeft nu nood aan stabiliteit. Daarom vertrekken we van het bestaande kader en voeren we **geen fundamentele wijzigingen** door aan de eindtermen. We geven het onderwijsveld de tijd om de nieuwe eindtermen degelijk te implementeren en we **monitoren en evalueren** deze implementatie. We gaan daarbij na hoe scholen de nieuwe doelen interpreteren, of en hoeveel ze verbreden en verdiepen, en wat de impact is op de onderwijskwaliteit en op het realiseren van meer gelijke onderwijskansen. We screenen ook de loopbanen van leerlingen. We brengen hun keuzes en de impact ervan in kaart en kijken hoe succesvol ze zijn in het hoger onderwijs of op de arbeidsmarkt. Pas in een volgende fase sturen we waar nodig gericht bij, in de eerste plaats vanuit de focus op basisvaardigheden en kennis en daarnaast om de duidelijkheid en evalueerbaarheid van de doelen te verbeteren. We evalueren daarbij ook het **kaderdecreet** en voeren op basis van de resultaten van die evaluatie de nodige aanpassingen door.

De Vlaamse toetsen zullen een belangrijke inschatting geven van de mate waarin de leerlingen de eindtermen bereiken. Ook de eerder vermelde signalen uit het hoger onderwijs en de arbeidsmarkt hierover moeten ernstig genomen worden. Deze inschattingen nemen we mee bij eventuele bijstellingen.

In de tussentijd zijn er binnen het referentiekader voor onderwijskwaliteit al kansen om sterker de klemtoon op basisvaardigheden en kennis te leggen. Dit door scherper te bepalen wat verstaan wordt onder het **gevalideerd doelenkader**. We verwachten van de **pedagogische begeleidingsdiensten en de lerarenopleidingen** dat ze inzetten op deze focus.

1.3 Een samenhangend curriculum met afstemming tussen onderwijsniveaus

De onderwijsdoelen werden enkel voor het gewoon secundair onderwijs en opleidingsvorm 4 van het buitengewoon secundair onderwijs hervormd. Een duidelijke samenhang met de doelen in andere onderwijsniveaus is na deze hervorming niet altijd meer aanwezig. Nochtans is een samenhangend curriculum cruciaal, niet alleen omdat verschillende onderwijsniveaus vanzelfsprekend op elkaar doorwerken, maar ook om flexibele leerwegen mogelijk te maken (zie [Inzetten op flexibelere leerwegen](#)). Verschillende leerwegen moeten op elkaar inhaken zodat wie leert, kan overschakelen van de ene leerweg op de andere wanneer dat aangewezen of noodzakelijk is. We stemmen de onderwijsdoelen en studiebekrachtiging van **de basiseducatie en het secundair volwassenenonderwijs** maximaal af op de eindtermen van het secundair onderwijs. We maken deze oefening ook voor het deeltijds kunstonderwijs en het onthaalonderwijs. Ook de doelen van het **buitengewoon onderwijs** stemmen we af op de nieuwe eindtermen van het gewoon onderwijs. Ten slotte maken we ook werk van een betere afstemming tussen de **Examencommissie** en het secundair volwassenenonderwijs om zo de tweedekansleerwegen voor ongekwalificeerde schoolverlaters te faciliteren.

De Europese Commissie vraagt voor het hoger onderwijs meer aandacht voor flexibiliteit en introduceerde daarom het concept '**micro-credentials**'. Die laten toe om kleinere gehelen te kwalificeren en zo korte, flexibele opleidingstrajecten mogelijk te maken die inspelen op snelle veranderingen in de maatschappij. Met de hogeronderwijsinstellingen werken we verder aan een afsprakenkader om micro-credentials in het hoger onderwijs beter mogelijk te maken. Dit afsprakenkader vormt dan de basis voor eventuele flexibilisering in de andere onderwijsniveaus.

1.4 Verschillende curriculuminstrumenten rationaliseren

Onderwijsdoelen en beroepskwalificaties leggen wettelijk vast welke competenties lerenden in Vlaanderen moeten verwerven. Deze wettelijke kaders worden hertaald in diverse instrumenten zoals curriculumdossiers, leerplannen en opleidingsprofielen. Die hertaling is waardevol vanuit onderwijskundig perspectief, maar vaak gaan er essentiële elementen verloren. Ook komt de diversiteit aan instrumenten de transparantie voor het onderwijsveld en de uitwisselbaarheid tussen verschillende leerwegen niet ten goede. Het is bovendien weinig efficiënt om wat al bestaat in een veelheid aan instrumenten te hertalen, zeker in tijden van personeelstekort in het onderwijs. We **rationaliseren** daarom deze instrumenten en stemmen ze beter op elkaar af. We evolueren naar één systeem voor alle instrumenten, met efficiëntere procedures en personeelsinzet en transparante communicatie over het doel naar het onderwijsveld. **Curriculumdossiers** schaffen we af. Deze rationalisatie is niet enkel een vereenvoudigingsoefening. Het vermindert ook de planlast en geeft pedagogische begeleidingsdiensten meer tijd voor begeleiding op de klas- of schoolvloer.

1.5 Sterke kwaliteitszorg, met een krachtige onderwijsinspectie en ondersteuning bij effectieve didactiek

In het model dat we voorstellen om meer autonomie te geven, bevestigen we scholen nog sterker als de eerste verantwoordelijken voor de kwaliteit van hun onderwijs. Het **referentiekader voor onderwijskwaliteit (het OK)** moet meer dan nu het geval is de kwaliteitsverwachtingen voor iedereen duidelijk maken. Het OK moet voor alle belanghebbenden eenvoudig, helder en functioneel zijn.

De gegeven autonomie moet zoals gesteld in balans staan met voldoende en zinvolle verantwoording en daarvoor is een sterke, onafhankelijke **onderwijsinspectie** cruciaal. We versterken opnieuw de controlerende rol van de onderwijsinspectie, zodat de kwaliteitscontrole een meer duidelijke impact heeft. De eigen interne kwaliteitsontwikkeling van de school, met het OK als kader, geven we een prominentere rol door er een erkenningsvoorwaarde van te maken. We laten de inspectie ook frequenter doorlichten waar nodig op basis van signalen uit de beschikbare data.

De belangrijkste factor om tot kwaliteitsvol onderwijs te komen is natuurlijk goed en vooral effectief lesgeven. **Effectieve didactiek**, die onderbouwd is met verschillende bronnen van kennis, waaronder wetenschappelijke, is cruciaal. De pedagogische begeleidingsdiensten en Leerpunt moeten hier blijvend op inzetten. De onderwijsinspectie blijft bij doorlichtingen kijken naar onderwijsprocessen en we laten scholen de gemaakte keuzes beter verantwoorden.

In het **hoger onderwijs** continueren we het proces van de instellingsreview en wachten we de resultaten van de beleidsevaluatie van dat instrument af. Alleen voor de lerarenopleidingen voorzien we in een opleidingsspecifieke externe kwaliteitscontrole (zie [Een professioneel continuüm over de hele loopbaan voor elke leraar en lerarenopleider](#)). We sturen het systeem van kwaliteitscontrole in het hoger onderwijs bij op basis van de resultaten van de 360° evaluatie van dit stelsel.

1.6 Volledige uitrol van de Vlaamse toetsen en investeren in sterk gebruik van dit instrument voor kwaliteitsontwikkeling

We nemen de komende legislatuur de tijd om de Vlaamse toetsen volledig uit te rollen, om dit nieuwe beleidsinstrument te evalueren en om verder te investeren in een sterk gebruik van de data en schoolfeedback voor onderwijsontwikkeling. We bouwen verder aan het creëren van voldoende draagvlak voor de Vlaamse toetsen in het onderwijsveld. Hoewel we centrale toetsen breder willen inzetten dan alleen voor Nederlands en wiskunde, pleiten we ervoor om de Vlaamse toetsen op korte termijn **niet uit te breiden naar andere leerjaren of vakken**. Het is beter om scholen eerst voldoende vertrouwd te maken met de Vlaamse toetsen. Indien de volgende Vlaamse Regering toch zou kiezen voor een dergelijke uitbreiding van de Vlaamse toetsen, dan nemen we nieuwe toetsen eerst af op basis van vrijwilligheid bij een representatieve steekproef van scholen.

We houden de Vlaamse toetsen **low stakes** omdat toetsen met een grote impact op de loopbaan van leerlingen of op de erkenning van scholen te veel negatieve of onbedoelde effecten genereren. De toetsresultaten zijn een instrument om de onderwijskwaliteit in scholen te verbeteren en het leerproces van de leerlingen te ondersteunen. We onderzoeken hoe de Vlaamse toetsen afgestemd kunnen worden op andere centraal georganiseerde of afgenomen

toetsen, zoals de starttoetsen hoger onderwijs, de toelatingsexamens arts, tandarts en dierenarts en de toetsen van de Examencommissie. De inspectie benut de data uit toetsresultaten op schoolniveau om haar onderzoek naar de onderwijskwaliteit te verrijken.

1.7 Kwaliteit van leermiddelen screenen

Kwaliteitsvolle en effectieve leermiddelen zijn cruciaal om te komen tot sterk onderwijs. De **Kwaliteitsalliantie** heeft verschillende criteria geformuleerd waaraan de kwaliteit en effectiviteit van een leermiddel afgetoetst kan worden. We ontwikkelen een **instrument om leermiddelen te screenen**, vertrekkend van het werk van de Kwaliteitsalliantie. We duiden een externe organisatie aan om deze screening uit te voeren. Bij een dergelijke screening vinden we het belangrijk dat een leermiddel op wetenschappelijk onderbouwde wijze het leren effectief bevordert en het bereiken van de onderwijsdoelen ondersteunt. Andere criteria die bijzondere aandacht krijgen, zijn de kostprijs, de toegankelijkheid en de duurzaamheid van het leermiddel. Wie leermiddelen ontwikkelt, kan vrijblijvend een screening aanvragen en op die manier een indicatie krijgen die aangeeft in welke mate het leermiddel voldoet aan de criteria. We stimuleren daarnaast de markt om een meer **kostenefficiënt en duurzamer aanbod** te creëren en om gaten in het huidige aanbod te dichten.

Niet enkel leermiddelen van educatieve uitgeverijen kunnen aanspraak maken op een screening. Ook digitale leermiddelen en het didactisch materiaal dat ontwikkeld wordt door de vele organisaties die rond een specifiek thema werken (met name in het domein van de educaties) komen in aanmerking. ●

2. Kwaliteitsvol onderwijs voor alle lerenden garanderen

Het thuismilieu, de sociaaleconomische, sociaal-culturele en migratieachtergrond en de thuistaal van de lerende blijven in Vlaanderen in grote mate bepalend voor leeruitkomsten, de onderwijsloopbaan en de latere deelname aan levenslang leren. We stellen ook vast dat jongens het vaak moeilijker hebben in ons onderwijssysteem. Daarnaast zien we dat er voor cognitief sterk presterende leerlingen niet altijd een passend aanbod voorzien wordt. De toenemende diversiteit en verschillen tussen leerlingen stellen onderwijsinstellingen voor steeds grotere uitdagingen.

Een belangrijke en zorgwekkende vaststelling in onze omgevingsanalyse is dat er een groter wordende groep lerenden is voor wie het recht op kwaliteitsvol onderwijs helemaal niet meer gerealiseerd wordt. Veel lerenden die op de een of andere manier niet voldoen aan een onzichtbare 'norm', bijvoorbeeld op vlak van achtergrondkenmerken of zorgnoden, worden uit het reguliere onderwijssysteem geduwd. Dit vertaalt zich onder andere in een hoger aandeel zittenblijvers, een toename van het aantal vroegtijdig schoolverlaters, meer problematische afwezigheden en meer jongeren die voor huisonderwijs kiezen. Op individueel niveau betekent dit gefnuikte ambities en ontgoocheling. Op maatschappelijk vlak is het een verarming. Het garanderen van een kwaliteitsvol ingevuld leerrecht voor alle lerenden is een collectieve verantwoordelijkheid van overheid en onderwijsvertrekkers. Ook hier ligt een sleutel bij vereenvoudiging van de regelgeving, bijvoorbeeld om meer flexibiliteit toe te laten om lerenden aan boord te houden. Maar ook een grotere mate van verantwoording is cruciaal voor die onderwijsinstellingen die onvoldoende inspanningen leveren om voor alle lerenden kwaliteitsvol onderwijs te garanderen.

Samenhangend met de toenemende diversiteit en de blijvende impact van allerhande achtergrondkenmerken van lerenden, zien we dat bij steeds meer lerenden zorgnoden worden vastgesteld. Het aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs of met een vorm van verslag (dat toegang geeft tot leersteun) in het gewoon onderwijs is nog nooit zo hoog geweest als vandaag. Nochtans hebben we ons in 2009 met de ratificering van het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap geëngageerd om zoveel mogelijk lerenden zoveel mogelijk kansen te bieden in alle centra en instellingen. Er is dus nood aan een langetermijnvisie om van een gesegregeerd onderwijs te evolueren naar een meer inclusief onderwijssysteem, waarin lerenden samen les kunnen volgen en er geen segregatie is op basis van specifieke onderwijsbehoeften of een handicap. Het advies van de commissie inclusief onderwijs dat er binnenkort aankomt, kan hiervoor richtinggevend zijn. We werken samen met andere beleidsdomeinen aan een gezamenlijke aanpak voor een inclusievere samenleving in Vlaanderen.

2.1 Inzetten op flexibelere leerwegen

Sinds 2015 neemt het aantal jongeren dat zonder kwalificatie het secundair onderwijs verlaat weer toe. Omgekeerd stellen we vast dat een aanzienlijk deel van deze vroegtijdige schoolverlaters hun diploma secundair onderwijs alsnog behaalt via een tweedekansleerweg. Die leerwegen zijn aantrekkelijker voor een specifieke groep leerlingen omdat ze een flexibiliteit hebben die het leerplichtonderwijs momenteel onvoldoende biedt. Hoewel de waarde van tweedekansleerwegen buiten kijf staat, benadrukken we dat leerlingen hun diploma secundair onderwijs idealiter behalen via de eerstekansleerweg.

Er bestaan binnen het secundair onderwijs al heel wat mogelijkheden om de leerling meer actief te betrekken bij het uittekenen van de eigen leerloopbaan en daarbij de **nodige flexibiliteit** te bieden. We sensibiliseren scholen om de bestaande mogelijkheden in de regelgeving beter te benutten en zorgen waar nodig voor een verdere vereenvoudiging zodat ze maximaal kunnen inzetten op flexibiliteit. Bijvoorbeeld door het mogelijk te maken om een vrijstelling op maat van de leerling breder in te vullen. Voor **cognitief sterk functionerende lerenden** creëren we specifieke leerwegen binnen het reguliere onderwijs zodat zij voldoende uitgedaagd worden.

We blijven inzetten op **werkplekleren en duaal leren** om lerenden te laten proeven van de arbeidsmarkt. We onderzoeken hoe we jongeren uit het vroegere deeltijds beroepssecundair onderwijs een passend onderwijstraject kunnen bieden. We gaan duurzame relaties aan met arbeidsmarktactoren om wederzijds infrastructuur ter beschikking te stellen en kennis uit te wisselen. We laten de regionale technologische centra (RTC's) volop hun rol spelen op dit snijvlak.

Een lerende moet kunnen navigeren door het onderwijslandschap zonder tussen de schotten van de verschillende niveaus te vallen. We zorgen voor een **heldere communicatie** over de verschillende opties die lerenden hebben en voor een **coherente leer- en loopbaanbegeleiding**, zodat elke lerende een gepaste plaats vindt. Met name het **tweedekansonderwijs** moet toegankelijk zijn opdat vroegtijdige schoolverlaters hun weg naar het meest passende traject vinden.

We brengen **bestaande samenwerkingen** tussen de Examencommissie, het volwassenenonderwijs en het secundair onderwijs in kaart en evalueren ze om ze waar mogelijk uit te breiden. We verkennen de voorwaarden om kwalificaties die in het **deeltijds kunstonderwijs** behaald kunnen worden, in combinatie met aanvullende algemene vorming, te laten leiden tot een diploma secundair onderwijs.

Een lerende moet voor zowel beroeps- als onderwijskwalificaties steeds kunnen voortbouwen op competenties die eerder al verworven werden. Dit veronderstelt een betere afstemming tussen de verschillende onderwijsniveaus, niet enkel op het vlak van curriculum (zie Een samenhangend curriculum met afstemming tussen onderwijsniveaus), maar ook op het vlak van certificering, procedures en aanbod. We maken in dit kader deelcertificering ook mogelijk voor **algemene vorming**. Vrijstellingen en EVC-procedures (erkennen van verworven competenties) moeten maatwerk en individuele trajecten mogelijk maken.

2.2 Versterken van brede basiszorg en verhoogde zorg in de onderwijsinstellingen

We versterken scholen voor gewoon basisonderwijs in de uitbouw van hun **brede basiszorg en verhoogde zorg**, zodat ze zoveel mogelijk leerlingen kwaliteitsvol onderwijs kunnen bieden. De centra voor leerlingenbegeleiding, de pedagogische begeleidingsdiensten en de leersteuncentra vormen hierin de belangrijkste partners voor de scholen en staan in voor de noodzakelijke ondersteuning. We maken werk van een **geïntegreerde doorlichting** waarbij al deze organisaties samen worden doorgelicht. We zetten in op **multidisciplinaire schoolteams** om beter aan alle noden te kunnen voldoen (zie [Sterk werkgeverschap door gedeeld leiderschap](#)). We informeren scholen over hoe ze wetenschappelijk onderbouwd de brede basiszorg en verhoogde zorg kunnen bieden en zorgen er voor dat de acties en projecten die Leerpunt momenteel ontwikkelt, verder geïmplementeerd worden.

In het onderwijsveld bestaan er al initiatieven voor meer inclusief onderwijs, zoals samenwerkingen tussen scholen voor gewoon onderwijs en voor buitengewoon onderwijs. We passen de regelgeving aan zodat deze **samenwerking tussen gewoon en buitengewoon onderwijs** wordt gefaciliteerd. Scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs die als één school willen functioneren, krijgen die mogelijkheid.

Ook buiten het leerplichtonderwijs zijn de zorgbehoeften groot en is de vraag naar ondersteuning de afgelopen jaren sterk toegenomen. We verkennen de noden aan expertise en begeleiding rond zorgnoden in het **deeltijds kunstonderwijs, het secundair volwassenenonderwijs en de centra voor basiseducatie**. In het **hoger onderwijs** continueren we in dit kader de ondersteuning door het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO).

2.3 De bestaande instructietijd optimaal gebruiken en extra instructietijd mogelijk maken

Het is de opdracht van de school om in de eerste plaats alles te doen zodat de leerstof voor alle leerlingen goed meegegeven wordt binnen de beschikbare instructietijd, zonder dat er betaalde bijles nodig is. De overheid waakt erover dat financiering van het onderwijs in lijn is met de instructietijd die hiervoor nodig is. De instructietijd of het aantal uren dat een leerling les krijgt, moet door de school maximaal en zinvol ingevuld worden. We stellen echter vandaag een kloof vast tussen de instructietijd die theoretisch mogelijk is en de reële instructietijd. We maken van het optimaal inzetten van het aantal beschikbare lesdagen door scholen een doelstelling. We monitoren de evoluties op het vlak van **effectieve instructietijd**. Het is daarbij vanzelfsprekend dat leerkrachten geen betaalde bijles geven aan leerlingen uit de eigen school.

Extra instructietijd, ofwel lestijd buiten de schooluren, kan leerwinst opleveren. Extra instructietijd mag daarbij geen luxeproduct zijn dat voorbehouden is voor een selecte groep van leerlingen waarvan de ouders bijlessen kunnen betalen. We maken het daarom mogelijk om **extra instructietijd** te voorzien waar nodig. Zomerscholen moeten een meer expliciete schoolse focus krijgen en worden uitgebreid met instructietijd na of aansluitend bij de schooltijd.

De extra instructietijd kan ingezet worden voor **remediëring** van de vastgestelde dalende leerprestaties. We stellen immers vast dat een aanzienlijk aantal lerenden doorstroomt naar een hoger niveau zonder dat de doelen van het eerdere niveau behaald werden (bijvoorbeeld het getuigschrift basisonderwijs). Zo bouwen ze cumulatieve tekorten op waardoor ze de aansluiting met hun huidige niveau volledig dreigen te missen. Met remediëring willen we hen opnieuw op weg krijgen. De autonomie om te beslissen over extra instructietijd en hoe die ingezet wordt, ligt evenwel bij de scholen.

2.4 Een sterkere verantwoording over leerrecht en een gegarandeerde leerloopbaan

Het recht op kwaliteitsvol onderwijs moet voor elke lerende door de overheid gegarandeerd worden. We gaan dan ook meer dan ooit na of dit fundamentele grond- en mensenrecht gerespecteerd wordt. Bestaande mechanismen die het leerrecht waarborgen, worden daartoe **versterkt en strikter** toegepast. We scherpen de sanctiemogelijkheden daarvoor aan. De inspectie speelt korter op de bal waar er problemen vastgesteld worden. We raden aan om de sancties op inbreuken die de Commissie Leerlingenrechten adviseert strikter op te volgen.

Op dit moment hebben leerlingen recht op een gegarandeerde schoolloopbaan in één school. We breiden dit uit naar een recht op een **gegarandeerde leerloopbaan** op een bovenschools niveau. Voor leerlingen die niet meer op hun school terecht kunnen, als gevolg van een definitieve uitsluiting of een clausulering voor de richtingen die de school aanbiedt, moet op bovenschools niveau een andere plaats gezocht en gegarandeerd worden.

We vangen signalen op rond **discriminatie** in het onderwijs. Om dit beter in kaart te brengen, zetten we versterkt in op monitoring, onderzoek en sensibilisering.

De directe en indirecte kosten om aan onderwijs te kunnen deelnemen, zijn een drempel voor sommige lerenden voor bepaalde studiekeuzes. We vragen dan ook verantwoording over de **school- en studiekosten** en hoe ze zich verhouden tot de billijke inzet van overheidsmiddelen die scholen ontvangen om onderwijs in te richten. We maken van de kostprijs van leermiddelen een criterium voor kwaliteitsscreening (zie [Kwaliteit van leermiddelen screenen](#)).

2.5 Onderwijs binnen een netwerk met gezamenlijke verantwoordelijkheden

De context waarin veel onderwijsinstellingen moeten werken om kwaliteitsvol onderwijs te bieden, is complex. Een groot deel van de uitdagingen waarmee zij en hun lerenden kampen, overstijgen de draagkracht en capaciteit van één individuele instelling. Meer samenwerking is het antwoord op die toenemende complexiteit, niet enkel binnen de instelling zelf, maar ook ruimer tussen instellingen onderling, met externe partners en over beleidsdomeinen heen. Voorbeelden zijn samenwerkingen tussen onderwijsinstellingen en bedrijven, met welzijns- of culturele actoren, met de EdTechsector, of met beleidsdomeinen als Werk en Welzijn. We brengen **bestaande samenwerkingen** en netwerken in kaart, onderzoeken de impact ervan op lerenden, personeel en andere betrokkenen en versterken ze.

Het is belangrijk dat iedereen zijn verantwoordelijkheid neemt. **Mentaal welbevinden** van jongeren is een reële zorg waar heel wat onderwijsinstellingen mee kampen, maar niet altijd de expertise en ruimte voor hebben om daar ook effectief mee aan de slag te gaan. Samenwerking met beleidsdomeinen zoals Welzijn is meer dan nodig, waarbij ieder domein zijn verantwoordelijkheid neemt.

Ten slotte zijn er signalen dat er meer **problematisch gedrag en problematieken van leerlingen op school** zijn. Scholen geven aan dat de gekende problematieken toenemen, zoals demotivatie, psychologische problemen of een gebrek aan sociale vaardigheden, maar ook dat ze complexer worden en dat er nieuwe, extreme problemen opduiken die het functioneren van de school ondermijnen, zoals bendevoering of polarisering. We zetten stappen om die problematiek(en) beter in kaart te brengen en om de scholen en de CLB 's die ermee geconfronteerd worden te ondersteunen. ●

3. Inzetten op de professionaliteit van onderwijspersoneel

Ons onderwijs steunt op de vele onderwijsprofessionals die elke dag opnieuw met hart en ziel hun vak uitoefenen. Sterk en gemotiveerd onderwijspersoneel dat het beste uit lerenden haalt, is de belangrijkste pijler onder kwaliteitsvol onderwijs. Het personeelstekort waarmee veel instellingen geconfronteerd worden, vormt dan ook een bedreiging voor de onderwijskwaliteit in Vlaanderen. Kansarme lerenden worden daarbij harder getroffen, omdat zij meer dan kansrijke lerenden afhankelijk zijn van hun leraren voor een succesvolle onderwijsloopbaan. Er is dus nood aan een samenhangend en onderbouwd beleid van alle actoren om voldoende leraren en schoolleiders aan te trekken en te behouden. Dit met acties die zowel de acute noden op de korte en middellange termijn lenigen, als structurele acties op de lange termijn die het lerarenberoep duurzaam versterken. Dat beleid moet vertrekken vanuit vertrouwen in leraren die handelen als professionals en zich continu kunnen en blijven ontwikkelen.

Kwaliteitsvol onderwijs is niet de verantwoordelijkheid van één leraar voor één klas, of van één schoolleider aan het hoofd van één school. Kwaliteitsvol onderwijs wordt gerealiseerd als team van leraren, uiteraard met respect voor de professionele autonomie van elke leraar. Samenwerken in onderwijs heeft een positief effect op lerenden en hun leerprestaties. Ook samenwerking tussen onderwijsinstellingen onderling en met externe betrokkenen, is cruciaal om de uitdagingen waarvoor onderwijs zich gesteld ziet, aan te pakken. We zetten dan ook maximaal in op beleidsacties die alle vormen van samenwerking, binnen en over scholen heen, ondersteunen of versterken.

Er is een grote diversiteit onder leraren, in bijvoorbeeld hun achtergrond, aanpak, motivatie of de context waarin ze werken. We erkennen die diversiteit en pleiten ervoor het beleid hier ook op af te stemmen. Zo streven we naar een lerarenkorps dat de diversiteit in de samenleving beter weerspiegelt.

Op het einde van de afgelopen legislatuur bracht de Commissie van Wijzen een rapport uit met belangrijke krijtlijnen om het lerarenberoep fundamenteel te moderniseren en zo voor te bereiden op de uitdagingen van de toekomst. Dit rapport vormt één van de inspiratiebronnen voor toekomstig beleid. We gaan samen met alle belanghebbenden na hoe en in welke mate we het rapport vertalen. We werken aan een witboek dat de contouren van de hervorming alsook de verschillende stappen in de verdere uitrol vastlegt en leggen dit voor aan het Vlaams Parlement. Naast de betrokkenheid van onderwijsverstrekkers en vakorganisaties, is het immers ook belangrijk dat dit traject over de politieke partijgrenzen en over de grenzen van meerderheid en oppositie heen opgezet wordt. Een hervorming van dergelijke omvang en complexiteit overstijgt namelijk de termijn van één legislatuur en het is belangrijk dat daar een consequente beleidslijn over langere tijd aangehouden wordt. De rechtspositieregeling van het onderwijspersoneel vraagt immers om een duurzame, behoedzame en stapsgewijze aanpak.

3.1 Oplossingen op de korte termijn voor het acute lerarentekort

Het lerarentekort is een acute crisis die de onderwijskwaliteit en de onderwijskansen voor lerenden vandaag bedreigt. Uiteraard moet er werk gemaakt worden van een modernisering van het lerarenberoep met een structurele aanpak op de lange termijn. Maar het lerarentekort doet zich vandaag voor in scholen en we kunnen niet wachten op de effecten van die langetermijnstrategie om nu al verdere maatregelen op de korte termijn te nemen. Ook op de korte termijn moet kwaliteit evenwel primeren op kwantiteit. Het doel dient altijd te zijn om kwaliteitsvolle leraren voor de klas te zetten.

De **leerling-leerkrachtratio** is internationaal vergeleken laag in Vlaanderen, wat niet overeenkomt met de dagelijkse realiteit van grote klassen die veel leraren ervaren. De verklaring ligt in het meetellen van mensen die aangesteld zijn en betaald worden als leerkracht, maar niet voor de klas staan. Het lerarentekort noopt tot **alle hens aan dek** en dus een maximale inzet van deze mensen in de klas. We maken daarom een kritische analyse van de inzet van leerkrachten in het secundair onderwijs en naar de oorzaak van deze lage leerling-leerkrachtratio. Op basis van de resultaten kijken we hoe we meer leerkrachten weer effectief voor de klas krijgen.

We **continueren** daarnaast maximaal de acties die al lopen. We gaan de effectiviteit na van maatregelen die tijdelijk werden ingevoerd met het oog op een eventuele verlenging of uitbreiding. We blijven inzetten op onderwijscommunicatie en campagnes waarmee we het beroep van leraar in de brede maatschappij positief en wervend onder de aandacht brengen. We bevorderen een flexibele schoolorganisatie, om scholen lokaal oplossingen te laten uitwerken. Belemmerende regelgeving passen we aan. We zetten ten slotte verder in op regionale netwerken met besturen, lerarenopleidingen en VDAB die acties tegen het lerarentekort opnemen.

3.2 Elke leraar een onderwijsprofessional met duidelijke taken en verwachtingen

De verwachtingen ten aanzien van het onderwijs, en daarmee ook ten aanzien van lerarenteams, zijn niet gering. Samen met het onderwijsveld expliciteren we deze verwachtingen en maken we ook duidelijk wat wel en niet de verantwoordelijkheid van leraren is. We focussen hierbij op de pedagogisch-didactische, vakinhoudelijke en (vak)didactische taken, zonder leraren evenwel te ontslaan van elke verantwoordelijkheid op andere vlakken. We stemmen het **huidige beroepsprofiel en de basiscompetenties** van leraren af op deze verwachtingen. Door de kern helder af te bakenen, dammen we de ervaring van planlast in. Deze verwachtingen vormen de basis voor het verdere professioneel continuüm van elke leraar dat inzet op de expertise, maar ook de passie en motivatie gedurende de hele loopbaan versterkt (zie [Een professioneel continuüm over de hele loopbaan voor elke leraar en lerarenopleider](#)).

We maken werk van een rechtspositie voor de leraar die hun professionaliteit garandeert, maar scholen ook de ruimte geeft om een eigen personeelsbeleid te kunnen voeren. De rechtspositie moet een dynamisch perspectief bieden op de lerarenloopbaan, professionele groei en ontwikkeling. We maken werk van een **rechtspositie** die een zo eenvoudig mogelijk statutair kader schetst en de rechten en plichten van alle betrokkenen helder verwoordt.

Goede primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden zijn cruciaal om de competitiviteit van het beroep op een al zeer krappe arbeidsmarkt te verhogen. We nemen de uitgangspunten en principes uit het rapport van de Commissie van Wijzen als leidraad en werken die samen met onderwijsverstrekkers en vakorganisaties uit tot een witboek met voorstellen die stapsgewijs geïmplementeerd worden.

3.3 Appel aan de beroepstrots van leraren

We blijven inzetten op een **positieve communicatie** over het lerarenberoep en roepen alle maatschappelijke organisaties op om hetzelfde te doen. Leraren zijn hierbij ook zelf aan zet, als ambassadeurs van hun beroep. We appelleren aan hun professionaliteit en beroepstrots om collectief het eigenaarschap van hun beroep op te eisen. We moedigen leraren en schoolleiders aan om zich te verenigen in een **beroepsgroep** om op formele en informele wijze samen te komen en hun professionaliteit verder te ontwikkelen. Zo'n beroepsgroep is ook een manier om hen beter te horen en te betrekken bij beleid en onderzoek (zie We consulteren en betrekken belanghebbenden meer bij het beleid). We ondersteunen 'pionierende' leraren en schoolleiders om dit verder te verkennen, bijvoorbeeld door praktijken in andere onderwijssystemen en sectoren te onderzoeken.

3.4 Een professioneel continuüm over de hele loopbaan voor elke leraar en lerarenopleider

Het professioneel continuüm start voor vele leraren bij de initiële lerarenopleiding en strekt zich nadien uit over de hele loopbaan.

We zetten voor de initiële **lerarenopleiding** in op onderbouwde, praktijkgerichte en kwaliteitsvolle curricula. We ontwikkelen, samen met lerarenopleidingen en het afnemende onderwijsveld, een gemeenschappelijk kader met inhoudelijke en kwaliteitsverwachtingen. Op basis van dit kader wordt een specifieke kwaliteitscontrole van de lerarenopleidingen opgezet, naast de instellingsreviews voor de instellingen hoger onderwijs. Voor specifieke doelgroepen zoals zij-instromers zetten we in op EVC-procedures en flexibele trajecten zoals de LIO-trajecten (leraar in opleiding). Met het oog op een meer kwalitatieve instroom in de lerarenopleidingen evalueren we de starttoets en sturen we die bij op basis van de resultaten.

Net als bij de leraren, expliciteren we de verwachtingen die we hebben ten aanzien van lerarenopleiders. In een complementair team van lerarenopleiders is zowel onderzoeksexpertise, praktijkexpertise én pedagogisch-didactische expertise aanwezig. Deze verwachtingen vormen de basis voor de ontwikkeling van een **professioneel continuüm voor lerarenopleiders**.

Om de praktijkschok op te vangen, voeren we voor startende leraren een **startjaar** in met een beperktere lesopdracht die ruimte laat voor verdere ontwikkeling of voor het behalen van het pedagogisch bekwaamheidsbewijs (in het geval van zij-instromers). Tijdens dit inductiejaar hebben startende leraren recht op kwaliteitsvolle en effectieve aanvangsbegeleiding. Startende leraren begeleiden is een vorm van loopbaanontwikkeling voor meer ervaren leden van het schoolteam. Zij krijgen hiervoor professionaliseringsmogelijkheden, die ze ook breder kunnen inzetten binnen het schoolteam.

We geven leraren **tijd en ruimte om zich blijvend te professionaliseren**. Dat is niet alleen een individueel, maar ook een collectief proces. Samenwerking binnen het team is een krachtige vorm van professionalisering, net als samenwerking met andere instellingen en actoren (zie Onderwijs binnen een netwerk met gezamenlijke verantwoordelijkheden). Instellingen worden verwacht een beleid te ontwikkelen dat deze leercultuur ondersteunt.

Een kwaliteitsvol professionaliseringsaanbod is cruciaal. Naast de pedagogische begeleidingsdiensten en lerarenopleidingen, zijn er heel wat andere – private - aanbieders van professionaliseringsinitiatieven. Op het aanbod van deze private aanbieders bestaat er momenteel nagenoeg geen kwaliteitscontrole. Een OESO review over professionalisering in Vlaanderen legde echter grote kwaliteitsverschillen bloot. Het is bovendien niet altijd duidelijk voor schoolteams welke professionaliseringsinitiatieven relevant zijn voor hen. We voorzien daarom een **kwaliteitskader voor effectieve professionalisering** en zetten in op een helder overzicht van het professionaliseringsaanbod. Afstemming, samenwerking en evidence-informed werken staan centraal in dit kader. We gebruiken het kader om een model van financiering voor professionaliseringsinitiatieven te ontwikkelen.

Belangrijk is dat de professionalisering die we aan leraren aanbieden een sterke wetenschappelijke onderbouwing kent. We investeren daarom versterkt in **vakdidactisch en praktijkgericht onderzoek**. Leerpunt krijgt een centrale rol in het vertalen en dissemineren van die wetenschappelijke kennis richting de onderwijspraktijk, zowel rechtstreeks naar lerarenteams als naar aanbieders van professionaliseringsactiviteiten, lerarenopleidingen en pedagogische begeleidingsdiensten. De onderwijsinspectie waakt er mee over dat vormen van onderwijsinnovatie voldoende onderbouwd zijn vanuit de wetenschap en ook effectief bijdragen tot betere onderwijsuitkomsten.

We investeren in de **wetenschappelijke en datageletterdheid** bij lerarenteams, dit zowel via de initiële lerarenopleiding als via professionaliseringactiviteiten. In eerste instantie zetten we in op het ondersteunen van lerarenteams bij het interpreteren van de resultaten van de Vlaamse toetsen en hoe die in te zetten in functie van kwaliteitsontwikkeling.

3.5 Sterk werkgeverschap door gedeeld leiderschap

Leraren moeten kunnen werken in professionele organisaties met sterk werkgeverschap. Dat kan niet zonder deskundige en goed opgeleide schoolleiders. Het recente kernprofiel voor schoolleiderschap toont dat de volgende leiderschapspraktijken essentieel zijn: richting geven, bouwen aan relaties, mensen en de schoolorganisatie ontwikkelen en de leeromgeving en het onderwijsproces verbeteren. We verspreiden het **kernprofiel** actief en stimuleren dat schoolbesturen het kernprofiel gebruiken voor de aanwerving en evaluatie van schoolleiders.

We gebruiken het profiel ook om een kwaliteitskader te ontwikkelen voor de basisopleiding en verdere professionalisering van leidinggevenden in onderwijs. We maken samen met hogeronderwijsinstellingen werk van een **Vlaanderenbrede masteropleiding voor schoolleiderschap**. Dit wordt ingericht als een modulaire opleiding waarbij vrijstellingen mogelijk zijn op basis van de achtergrond van de kandidaat-schoolleider, zodat maatwerk mogelijk is. Het gaat dus om een werktraject dat gecombineerd kan worden met de job. De masterproef is maximaal praktijkgericht. Met deze modulaire opleiding vervalt de noodzaak van een pedagogisch bekwaamheidsbewijs voor schoolleiders. Op die manier kan gerekruteerd worden uit een bredere groep van professionals. Om kandidaat-schoolleiders te laten kennismaken met de job, voorzien we mogelijkheden tot **job shadowing**.

We onderzoeken de mogelijkheden om te werken met een (hernieuwbaar) **mandaat voor schoolleiders** en voorzien daarbij in een goede 'terugvalpositie' voor schoolleiders die beslissen om professioneel een andere opdracht op te nemen na het mandaat. Ook voor andere beleidsfuncties verkennen we de voor- en nadelen van mandaatsfuncties.

De schoolleider heeft een uitdagend en complex beroep en staat er daarom best niet alleen voor. We vragen om in te zetten op **gedeeld leiderschap**, waarbij verschillende personeelsleden samen leiderschapstaken opnemen, zowel binnen de school als op bovenschools niveau. Dat biedt ook kansen tot loopbaanontwikkeling voor leraren en schoolleiders..

3.6 Schoolbesturen een sterkere rol laten opnemen om tot kwaliteitsvol onderwijs te komen

Het omkaderingsbudget geeft aan schoolbesturen de autonomie om een strategisch en motiverend personeelsbeleid te voeren, afgestemd op de noden van de scholen waarvoor zij verantwoordelijk zijn. Een flexibel personeelsbeleid laat toe om de juiste expertise duurzaam in te bedden in het schoolteam, door multidisciplinaire teams samen te stellen die maximaal complementair zijn om aan de noden van de lerenden tegemoet te komen.

Door aan schoolbestuurders meer reële autonomie en verantwoordelijkheid te geven, trekken we een sterk profiel van bestuurders aan. We bieden **professionalisering voor schoolbestuurders** aan.

We werken richting een meer efficiënte **schaalgrootte van schoolbesturen** die meer dan nu toelaat dat scholen kunnen samenwerken, zowel op organisatorisch, pedagogisch als op personeelsvlak. We onderzoeken de mogelijkheden om in overleg een **kwaliteitskader voor schoolbesturen** te ontwikkelen dat de verwachtingen ten opzichte van bestuurders helder stelt. Een belangrijk principe daarin is participatief beleid door middel van overleg. Het kader kan inspireren om binnen het bestuur een code van goed bestuur op te stellen dat de regels concretiseert voor hoe het bestuur wil werken. ●

4. Het kader dat goed onderwijs mogelijk maakt

Als overheid zijn we zoals gesteld de eerste verantwoordelijke om een goed kader te creëren waarin onderwijsinstellingen kwaliteitsvol onderwijs voor al hun lerenden kunnen realiseren. Dat kader moet instellingen ondersteunen en stimuleren in hun opdracht. De complexiteit van regelgeving is echter vaak een hinderpaal. Zo is de omkadering van instellingen versnipperd en komt er een kluwen van regels bij kijken, dat planlast veroorzaakt en dat onbedoelde effecten zoals 'engineering' genereert. Een goed kader moet dus voldoende ruim zijn. Het moet flexibiliteit en autonomie toelaten, vertrekkend van het vertrouwen dat instellingen weten wat het beste is voor hun specifieke context. Die autonomie moet zoals gesteld in balans staan met verantwoording. In het geval van de omkadering gaat het immers om publieke middelen en hebben we als overheid de plicht om te waken over de efficiënte en effectieve besteding ervan.

Een vereenvoudigd kader komt niet enkel de instellingen ten goede, maar is ook een efficiëntieoefening. Het studieaanbod is bijvoorbeeld ook versnipperd, met een groot aanbod aan studierichtingen, vaak met overlap binnen een regio, en een aantal richtingen met weinig leerlingen. Een vereenvoudiging laat een meer rationele inplanting van het studieaanbod toe. Ook het scholenlandschap is versnipperd, met instellingsnummers die niet altijd de realiteit weergeven van wat geldt als een school. Een vereenvoudigde omkadering gaat dit tegen. Er is ook op het vlak van werking- en projectsubsidies een efficiëntiewinst te boeken.

Daarnaast zijn er ook domeinen die deel uitmaken van het kader dat goed onderwijs mogelijk maakt waar vereenvoudiging niet per se de eerste prioriteit is, maar die wel bijzondere aandacht en een doordachte visie vereisen. Op het vlak van onderwijsinfrastructuur bijvoorbeeld blijven de uitdagingen groot. Zo is er de leeftijd van het onderwijspatrimonium, de strenger wordende energieprestatieregelgeving die ook op onderwijsgebouwen een impact heeft en de capaciteitsnood die in sommige regio's een probleem vormt. Bovendien is de digitale transformatie van ons onderwijs een werk van lange adem, waarin de eerste stappen gezet zijn, maar dat blijvende aandacht vraagt. Ten slotte heeft het hoger onderwijs nood aan een nieuw, toekomstbestendig kader om het hoofd te kunnen bieden aan de uitdagingen die erop afkomen. ●

4.1 Naar een globale omkaderingsenveloppe en werkingsbudget

In het basis-, secundair- en het deeltijds kunstonderwijs bestaan verschillende soorten omkadering. Die zijn vaak gekleurd en gebaseerd op verschillende berekeningswijzen, met verschillende eenheden en prestatienoemers. Deze complexiteit maakt niet alleen dat scholen en academies het overzicht verliezen, maar ook dat zij moeilijk kunnen inzetten op voltijdse opdrachten. Doordat instellingen verschillende soorten omkadering kunnen overdragen en omzetten, wordt het ook voor de overheid onoverzichtelijk, wat handhaving bemoeilijkt. Het volwassenenonderwijs kent sinds 2019 een nieuw financieringssysteem, op basis van financieringspunten. Maar sindsdien werden er opnieuw aanvullende financieringsystemen aan toegevoegd, waardoor ook daar het systeem terug complex en versnipperd is.

We voeren daarom in het basis- en secundair onderwijs een **open-end globale omkaderingsenveloppe** in op basis van één omkaderingseenheid. Een dergelijke globale omkaderingsenveloppe omvat minstens alle soorten lerarenomkadering. Daarbij kan nog een onderscheid gemaakt worden tussen primaire en secundaire processen. De berekening baseren we op school- en leerlingenkenmerken en maken we meer lineair dan het huidige model. Door zowel berekening als toekenning op een voldoende hoog bestuursniveau te situeren, beperken we verschuivingen tussen scholen tegenover de huidige situatie. We evalueren de financieringsystemen van het volwassenenonderwijs en het deeltijds kunstonderwijs en voeren ook daar een globale omkaderingsenveloppe in. Voor het basis-, secundair- en volwassenenonderwijs onderzoeken we of we de punten voor het bestuurs-, beleids-, ondersteunend en administratief personeel en de uren medisch en paramedisch personeel toevoegen aan deze enveloppe. Bij dit alles waken we over de rechten en de lokale inspraak van het onderwijspersoneel.

Eenzelfde versnippering en complexiteit als bij de omkadering zien we ook bij de werkingsmiddelen en toelagen. We zorgen voor **één globaal werkingsbudget**, dat een samenvoeging is van de gekleurde werkingsbudgetten en toelagen met de algemene werkingsbudgetten. Gekleurde werkingsmiddelen en toelagen die bedoeld zijn voor personeel, voegen we toe aan de globale omkaderingsenveloppe.

Niet alleen maken deze vereenvoudigingen de berekening en toekenning transparanter voor zowel instellingen als administratie, ze geven instellingen ook meer autonomie om hun omkadering flexibeler aan te wenden. Zoals gesteld moet tegenover deze autonomie een sterke vorm van verantwoording staan (zie Verantwoording). We ontwikkelen daarom een planlastproof **verantwoordingsmechanisme** om de besteding van middelen te monitoren.

4.2 Het studieaanbod en het scholenlandschap

Het studieaanbod van het secundair onderwijs bestaat uit een brede waaier aan studierichtingen. Studierichtingen met weinig leerlingen staan onder druk. De versnipperde inplanting van het studieaanbod in het onderwijslandschap heeft dan wel geen rechtstreekse budgettaire impact, het draagt wel bij tot het lerarentekort. Het sturingsinstrument van de overheid om tot een meer rationele en transparante inplanting van het studieaanbod te komen, zijn de programmatieregels. Deze regels vormen echter een complex geheel dat slagkracht mist en voor schoolbesturen onvoldoende duidelijk is. We **vereenvoudigen de programmatieregels** en laten ze gedeeltelijk los, in combinatie met de introductie van een globale omkaderingsenveloppe en een globaal werkingsbudget (zie [Naar een globale omkaderingsenveloppe en werkingsbudget](#)). We expliciteren daarbij wel de vereisten om regionaal een breed en rationeel

studieaanbod te realiseren, onder meer om leraren efficiënter in te zetten. Voor de minder populaire studierichtingen met een grote maatschappelijke relevantie voorzien we incentives. Eenzelfde vereenvoudigingsoefening van de programmatieregels doen we voor het **volwassenonderwijs**. We maken het makkelijker om nieuwe opleidingen in te richten.

Ook de huidige operationalisering van de vrije keuze tussen het officieel en het vrij secundair onderwijs staat op gespannen voet met een meer rationele inplanting van het studieaanbod. De vrije keuze in het secundair onderwijs wordt momenteel juridisch gewaarborgd tot op het niveau van de school, maar in de praktijk wordt dit via de programmaties toegepast tot op het niveau van een studierichting. Hierdoor worden sommige studierichtingen meermaals ingericht in een regio voor telkens een beperkte groep leerlingen. We geven een **nieuwe invulling aan de vrije keuze** in het secundair onderwijs, bijvoorbeeld door binnen een geografische entiteit de keuzevrijheid te waarborgen tot op het hogere niveau van de finaliteit en het studiedomein (met uitzondering van niches).

Niet alleen het studieaanbod is versnipperd, ook het scholenlandschap is sterk geïragmenteerd. In het secundair onderwijs komt een school administratief overeen met een instellingsnummer, maar in de praktijk komt dit nummer in veel gevallen niet overeen met de pedagogische eenheid die een school vormt en die door de gemeenschap als school ervaren wordt. Veel scholen zijn opgesplitst in meerdere administratieve 'scholen', als gevolg van de voordelen die dat met zich meebrengt op het vlak van omkadering en directieambten. We zetten in op een transitietraject om de **'administratieve realiteit' meer met de werkelijkheid te verzoenen**. We nemen in die oefening ook de Centra voor Deeltijds Onderwijs mee. Door de inkanteling van het stelsel van leren en werken in het duaal leren, is het niet altijd meer aangewezen om deze centra als aparte instellingen te behouden. We voorzien dat de Centra voor Deeltijds Onderwijs, naargelang het geval, ofwel een autonome school, ofwel een vestigingsplaats van een school worden.

In het **basisonderwijs** moeten scholen zoveel mogelijk ingebed zijn in de lokale leefgemeenschappen om de bereikbaarheid, de betrokkenheid en de sociale integratie in de leefomgeving van de leerlingen te waarborgen. We blijven inzetten op die lokale verankering.

In het **deeltijds kunstonderwijs** zijn er momenteel nog omkaderingsvoordelen verbonden aan het gescheiden houden van instellingen, hoewel het bestuurlijk, organisatorisch én onderwijskundig interessanter is om te evolueren naar kunstacademies die zowel beeldende en audiovisuele kunsten als podiumkunsten aanbieden. We werken de drempels weg die de vorming van kunstacademies in de weg staan.

4.3 Een actuele visie op performant hoger onderwijs

De toekomst stelt het hoger onderwijs voor ongekende uitdagingen, zoals blijkt uit onze omgevingsanalyse. De demografische golf die startte in 2005 in het kleuteronderwijs bereikt het hoger onderwijs en zorgt daar, in combinatie met een stijgende participatiegraad, voor toenemende studentenaantallen. Een veranderende maatschappij zorgt voor veranderende noden op de arbeidsmarkt, met meer vraag naar onder andere digitale en groene competenties. Met het Voorsprongfonds werd de afgelopen jaren gewerkt aan een wendbaarder en weerbaarder hoger onderwijs, maar de vraag blijft in hoeverre de huidige regelgeving toelaat om aan deze uitdaging het hoofd te bieden. Veel belangrijke regelgeving is inmiddels al meer

dan tien jaar oud en werd dus opgemaakt in een tijd waarin de huidige uitdagingen minder aan de orde waren. Zo dateert het financieringsmechanisme van 2007, de internationaliseringsstrategie van 2013 en het programmatiemodel van 2014.

We zetten dan ook in op een **nieuwe, coherente en globale toekomstvisie** op hoger onderwijs, die we samen met de sector ontwikkelen en die we kaderen binnen onze algemene visie op een balans tussen autonomie en verantwoording. We erkennen daarbij de bestaande diversiteit in het aanbod en het landschap als absolute meerwaarde en zetten in op samenwerking in plaats van concurrentie.

Als onderdeel van die visie passen we ook in het hoger onderwijs de **programma-tieprocedure** aan zodat instellingen hun aanbod eenvoudiger kunnen verbeteren en vernieuwen om op die manier in te spelen op de noden van de maatschappij en de arbeidsmarkt. We geven in het opleidingsaanbod meer aandacht aan de kwaliteitsvolle instroom, doorstroom en uitstroom van studenten en aan levenslang leren, met het ontwerp afsprakenkader rond micro-credentials als inspiratie.

Een andere belangrijke klemtoon ligt op **internationalisering en internationale samenwerking**. We maken werk van een opvolger van het actieplan 'Brains on the move', weliswaar met hogere ambities en meer focus op sterkere en duurzame internationale samenwerking, zonder studentenmobiliteit uit het oog te verliezen.

Een laatste noodzakelijk onderdeel van deze visie is een hervorming van het financieringsmechanisme. Het huidige financieringsdecreet dateert van 2007. De doelstellingen van toen, onder andere democratisering, succesvolle uitstroom en flexibele trajecten financieren, zijn nog steeds relevant. Maar de vraag rijst of dit vandaag nog de meest prioritaire doelstellingen moeten zijn en of het financieringssysteem in de huidige context nog steeds het beste antwoord is op deze beleidsdoelstellingen. Zoals we in andere onderwijsniveaus werk maken van een globale omkadering, blijven we in het hoger onderwijs inzetten op **lump sum financiering**, die hogeronderwijsinstellingen meer autonomie geeft om hun missie en kwalitatief onderwijs, onderzoek en dienstverlening te realiseren. Ook deze autonomie vereist een performant systeem van verantwoording en controle en data-verzameling. We gebruiken de resultaten van de spending review om hierrond initiatieven op te starten. De financiering houdt rekening met de verwachte groei in het hoger onderwijs.

4.4 De versnippering van werking- en projectsubsidies tegengaan

Als onderwijsoverheid kennen we een veelheid aan werkings- en projectsubsidies toe. Subsidies kunnen dienen om innovatieve praktijken in het onderwijsveld te introduceren, te faciliteren of te verduurzamen (projectsubsidies). Er zijn ook subsidies om de structurele werking van een organisatie te ondersteunen (werkingssubsidies). Daar bovenop zijn er hybride vormen ontstaan die ergens tussen subsidies en werkingsbudget vallen, zoals de capaciteitsmiddelen voor het buitengewoon onderwijs.

Doordat subsidies vaak niet structureel of duurzaam verankerd zijn, is het niet altijd duidelijk in welke mate zij bijdragen tot de bredere beleidsdoelstellingen. De overheid kan relatief eenvoudig nagaan of aan bepaalde outputgerichte indicatoren voldaan werd, maar het is veel moeilijker vast te stellen wat de uiteindelijke impact is van de inzet van middelen. Daarte-

genover staat dat de opvolging van subsidies een grote taakbelasting met zich meebrengt voor zowel het onderwijsveld als de onderwijsadministratie en er nood is aan meer inhoudelijke opvolging en controle vanuit de overheid.

We stellen een plan van aanpak op om tegemoet te komen aan de verplichting van het **VCO-decreet** dat elke subsidie na een periode van vijf jaar moet onderworpen worden aan een inhoudelijke beleidsevaluatie en opnieuw ter goedkeuring moet worden voorgelegd aan de Vlaamse Regering. Dit plan van aanpak houdt rekening met de extra taakbelasting die deze verplichting met zich meebrengt voor de administratie en dus de extra personeelsnoden. We grijpen dit aan om de **veelheid en de versnippering van subsidies in kaart te brengen**. Waar nodig worden subsidies geschrapt of geclusterd of wordt herbekeken hoe de subsidie gegeven wordt. In sommige gevallen is een meerjarenovereenkomst bijvoorbeeld duurzamer. We willen daarbij de bovenvermelde doelstellingen van de subsidie als beleidsinstrument op scherp stellen: innovatie stimuleren of de werking van een organisatie ondersteunen.

4.5 De digitale transformatie van ons onderwijs verduurzamen

De recente investering van de Digisprong heeft een belangrijke impuls gegeven aan de digitale transformatie van ons onderwijs. We zetten verder in op een doordacht en duurzaam beleid rond digitalisering en continueren en versterken daarom het **Kenniscentrum Digisprong**. Het onderzoek van de onderwijsinspectie naar digitaal onderwijs toont aan dat, ondanks de grote inhaalbeweging door de Digisprong, het ICT-beleid van scholen niet altijd even doelgericht is en dat veel leraren nog kansen laten liggen om doordacht te digitaliseren. Via gerichte **ondersteuning en professionalisering van schoolleiders en leerkrachten** versnellen we daarom de digitale transformatie in onderwijs. Elke leerkracht moet kunnen beschikken over een eigen toestel. Een school moet daarnaast goed uitgerust zijn om digitaal onderwijs te kunnen bieden. We leggen het eigenaarschap van digitale toestellen bij scholen om de kosten voor gezinnen te verlichten, om e-inclusie te bevorderen en om het ICT-beheer te vereenvoudigen. Financiële ondersteuning moet gericht gaan naar doelgroepen voor wie die nodig is. Daarnaast zijn ook connectiviteit en digitale leermiddelen belangrijk, in het bijzonder leermiddelen die inspelen op de specifieke leerknopen van lerenden, die met technologieën als XR en AI steeds waardevoller worden. We ondersteunen scholen bij het ontwikkelen van een beleid op het vlak van cybersecurity, privacy, databeleid en duurzaamheid.

Artificiële intelligentie vindt razendsnel zijn weg in het onderwijs. De snelheid waarmee deze technologie zich ontwikkelt, mag niet verhinderen dat er een visie rond ontwikkeld wordt. De impact van AI op het onderwijs, op bijvoorbeeld de lespraktijk, het evalueren, de leermiddelen en het curriculum is immers te groot. We ontwikkelen samen met de verschillende belanghebbenden een globale strategie rond **artificiële intelligentie** in het onderwijs, vertrekkend van de bestaande kennis en inzichten. We nemen initiatief om op Europees niveau te komen tot een kader dat de invloed van **commerciële EdTech-spelers** op onderwijs inperkt en zo de onafhankelijkheid van ons onderwijs garandeert.

4.6 Uitbreiding, verjonging en vergroening van de onderwijsinfrastructuur

We blijven investeren in een uitbreiding, verjonging en vergroening van de onderwijsinfrastructuur. Dat doen we door de **reguliere middelen** te verhogen, maar ook door blijvend in te zetten op **alternatieve financieringsvormen**. We organiseren recurrent DBFM-program-

ma's naar het model van Scholen van Morgen en Scholen van Vlaanderen om schoolbesturen voor hun grotere nieuwe of substantieel gerenoveerde schoolgebouwen volledig te ontzorgen door een professionele partij. Op die manier wordt ook voorzien in het structureel onderhoud van de gebouwen. We verkennen de mogelijkheid om af te stappen van periodieke oproepen voor **huursubsidies** om schoolbesturen van een doorgaand aanbod te kunnen voorzien voor de huur van bestaande gebouwen. Via het Luchtkwaliteitsfonds blijven we recurrent en structureel investeren in **luchtkwaliteit**. Om duurzaam te blijven inspelen op toekomstige demografische golfbewegingen, zoals te verwachten op basis van de capaciteitsmonitor, zetten we in op extra plaatsen en het behoud van bedreigde **capaciteit**.

De Vlaamse Regering heeft, in navolging van de Europese doelstellingen, de ambitie gesteld om het niet-residentiële gebouwenpark, waar scholen toe behoren, tegen 2050 volledig **koolstofneutraal** te maken. We blijven overleggen met verschillende belanghebbenden, zoals het Vlaamse Energie- en Klimaatagentschap, het GO! en de onderwijsnetten, om tot een realistisch, gedragen én ambitieus kader te komen voor energieprestatie-eisen, rekening houdend met de ouderdom van het onderwijspatrimonium. We moedigen scholen aan om energie-efficiëntie ter harte te nemen en faciliteren hierbij maximaal. We versterken de recent ingevoerde mogelijkheden om in te zetten op **energie-investeringen** zoals specifieke energie-procedures, renteloze energieleningen en middelen van het Vlaams Klimaatfonds. De praktijkervaringen met **Energy Service Companies (ESCO)** en **onderhouds- en energieprestatiecontracten (OEPC)** leren dat dit concept geen alternatief is voor de substantiële investeringen in scholenbouw, maar deze formule kan mogelijk een aanvullende rol vervullen op de bestaande investeringspistes van onderwijs.

Er is een **bijkomend krachtig investeringsinitiatief** nodig dat rekening houdt met het ontwikkelde klimaatbeleid om te zorgen voor duurzame schoolinfrastructuur. We onderzoeken hoe investeringen in energiebesparende renovatie snel en efficiënt kunnen aangewend worden. We screenen de voorradige investeringsnoden van nieuwbouw- of substantiële renovatieprojecten, om prioritaire energie-investeringen te detecteren. We nemen een krachtig initiatief voor de bijkomende plaatsing van **zonnepanelen** op schooldaken, waarbij ontzorging en een voordelige financiering vooropstaat.

Ook voor het hoger onderwijs gelden de uitdagingen op vlak van capaciteit en klimaatneutraliteit en dringt een renovatie en uitbreiding van het patrimonium zich op. We verhogen de decretaal vastgelegde investeringsmiddelen voor hogeronderwijsinstellingen.

Om geïnformeerd te werken, versterken we onze **kennis over het onderwijspatrimonium** en brengen het verder in kaart door deel te nemen aan de ontwikkeling van de gebouwenpas. Ook voor schoolbesturen zetten we in op kennisopbouw over bijvoorbeeld multifunctionaliteit, toegankelijkheid, circulaire gebouwen en duurzaamheid, onder meer door inspirerende praktijkvoorbeelden te verspreiden. We bewaken de efficiënte en doelmatige besteding van publieke middelen waarbij investeringen gebeuren op basis van onderbouwde en concrete scholenbouwprojecten die betoelaagd blijven in functie van de realisatie van de werken. We monitoren de **omzetting van toegelaten middelen en realisatie**. We zetten ten slotte in op verdere **administratieve vereenvoudiging** voor schoolbesturen bij de investeringen in schoolinfrastructuur door hergebruik van al beschikbare gegevens. ●

bedragen in duizend euro

NIVEAU	KOSTENSOORT	2024	2025	2026	2027	2028	2029
A.	Themaoverschrijdend (provisionele kredieten)	93.628	93.628	93.628	93.628	93.628	93.628
	Onbepaald	93.628	93.628	93.628	93.628	93.628	93.628
B.	Infrastructuur voor het onderwijs	657.818	657.818	657.818	657.305	656.793	656.280
	Investeringen	657.818	657.818	657.818	657.305	656.793	656.280
C.	Deeltijds kunstonderwijs	346.313	353.431	360.141	366.981	373.956	381.067
	Lonen	344.465	351.583	358.293	365.133	372.108	379.219
	Werking	1.848	1.848	1.848	1.848	1.848	1.848
D1.	Basisonderwijs	5.068.564	5.095.676	5.094.121	5.081.047	5.055.616	5.050.015
	Lonen	4.359.694	4.388.472	4.387.180	4.375.530	4.351.960	4.349.234
	Werking	708.870	707.204	706.941	705.517	703.656	700.781
D2.	Secundair onderwijs	5.674.690	5.798.533	5.875.437	5.904.771	5.895.545	5.880.467
	Lonen	5.145.268	5.266.491	5.337.849	5.364.428	5.353.923	5.339.473
	Werking	529.422	532.042	537.588	540.343	541.622	540.994
D3.	Leerplichtoverschrijdend	546.499	484.884	484.992	485.730	486.483	487.251
	Lonen	517.739	456.124	456.232	456.970	457.723	458.491
	Werking	28.760	28.760	28.760	28.760	28.760	28.760
E.	Hoger onderwijs	2.539.706	2.580.238	2.615.199	2.651.341	2.685.269	2.719.875
	Werking	2.539.706	2.580.238	2.615.199	2.651.341	2.685.269	2.719.875
F.	Volwassenenonderwijs	564.070	604.563	641.687	675.426	701.861	722.526
	Lonen	515.126	554.898	588.665	619.714	644.250	663.899
	Werking	48.944	49.665	53.022	55.712	57.611	58.627
G.	Ondersteuning onderwijsinstellingen en onderwijsveld	459.234	457.953	458.086	458.234	459.668	458.531
	Lonen	236.476	236.481	236.614	236.762	236.910	237.059
	Werking	222.758	221.472	221.472	221.472	222.758	221.472
H.	Studietoelagen	168.226	171.307	174.946	177.710	181.508	184.401
	Werking	168.226	171.307	174.946	177.710	181.508	184.401
I.	Onderwijsinspectie	19.786	19.786	19.786	19.786	19.786	19.786
	Lonen	18.996	18.996	18.996	18.996	18.996	18.996
	Werking	790	790	790	790	790	790
Z.	Apparaatskredieten	79.462	79.462	79.462	79.462	79.462	79.462
	Lonen	60.705	60.705	60.705	60.705	60.705	60.705
	Werking	18.757	18.757	18.757	18.757	18.757	18.757
	Eindtotaal	16.217.996	16.397.280	16.555.304	16.651.421	16.689.576	16.733.291

De opgenomen bedragen geven de globale kredieten weer zoals opgenomen in de onderwijsbegroting van het beleidsdomein. Hierin zitten de toelagen aan de te consolideren instellingen, maar niet de consolidatie van de begrotingen van deze instellingen. De opgenomen bedragen zijn exclusief index.

De geraamde kredieten werden opgedeeld per inhoudelijk structurelement, waarbij het structurelement 'Kleuter- en leerplichtonderwijs' verder opgesplitst werd naar 'Basisonderwijs', 'Secundair onderwijs' en 'Leerplichtoverschrijdend'. Het leerplichtoverschrijdende deel bestaat onder andere uit de geraamde kredieten voor de leersteuncentra, de onderwijsinternaten en specifieke loonbetalingen zoals fietsvergoeding, busbegeleiding en andere salariskosten.

Het thema-overschrijdende deel bevat de verschillende provisionele kredieten, waaronder middelen in het kader van de Digisprong.

De geraamde kredieten voor infrastructuur voor het onderwijs omvat de infrastructuurmiddelen voor alle onderwijsniveaus.

COLOFON

Samenstelling en redactie

Departement Onderwijs en Vorming
Agentschap voor Onderwijsdiensten
Agentschap Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen
Agentschap voor infrastructuur in het onderwijs
Onderwijsinspectie

Coördinatie en eindredactie

Departement Onderwijs en Vorming
Afdeling Strategie en Kennis
Jeroen Backs, Katrijn Ballet, Pieter-Jan De Vlieger, Miekatrien Sterck, Laurens Van de Voorde,
Hannah Van Impe en Marjolein Wilke

Verantwoordelijke uitgever

Ann Verhaegen, secretaris-generaal
Departement Onderwijs en Vorming
Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel

Wettelijk depot

D/2024/3241/205

Hoe verwijst u naar deze publicatie?

Beleidsdomein Onderwijs en Vorming (2024), *Bijdrage van het beleidsdomein Onderwijs en Vorming aan het regeerakkoord 2024-2029*, Brussel.

Vragen of opmerkingen over deze bijdrage aan het regeerakkoord?

Mail naar strategie-kennis.onderwijs@vlaanderen.be